

Uzay Hukuku, Uzayda Güvenlik ve Diploması

Space Law, Security in Space and Diplomacy

Derleme Makalesi / Review Article

**Sorumlu yazar/
Corresponding author:**
Mehmet Erkan Killioğlu

ORCID:
0000-0002-3146-2609

Geliş tarihi/Received:
31.01.2024

**Son revizyon teslimi/Last
revision received:**
11.07.2024

Kabul tarihi/Accepted:
19.07.2024

Yayın tarihi/Published:
20.07.2024

Atıf/Citation:
Killioğlu, M. E. (2024).
Uzay hukuku,
uzayda güvenlik ve diploması.
İletişim ve Diploması, 12,
91-109.

doi: 10.54722/
iletisimvediploması.1428483

Mehmet Erkan KILLIOĞLU¹

ÖZ

Uzay araştırmaları ve devletler arasındaki uzay yarışı 1960'lı yıllarda, dönemin iki büyük devleti olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin dış uzaya da taşınması ile başlamış ve hızla iki devlet arasındaki rekabetin devam ettiği yeni bir alan hâline gelmiştir. Silahlanma yarışının uzaya da taşınması ihtimali ortaya çıkınca sorunun çözümü için bir orta yol bulunması adına alternatif diyalog kanallarına ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. İşte bu noktada 'diploması' aklı ilk gelen çözüm yollarından birisi olmuştur. Çoğunlukla uluslararası ilişkiler ile birbirinin yerine ikame edilebilen bir terim olan diploması için uzay yeni bir alan olmuştur. Devletler arasındaki ilişkiler ve rekabetin uzaya taşınması ile uzay diploması adı verilen yeni bir diploması türü de ortaya çıkmıştır. Uzay diplomasının öncelikli amaçları uzay konusunda Birleşmiş Milletlerin de desteği ile hazırlanan ve imzalanan beş temel antlaşma ile belirlenmiştir. Bu antlaşmalar uzay hukukunun da temelini oluşturmaktadır. Bu antlaşmalarla temel çerçevesi çizilen ve vurgu yapılan öncelikli konu ve kavramlar; uzayın tüm insanlığın ortak mirası olduğu (common heritage of mankind) ve uzayda hâkimiyet ve egemenlik iddiasında bulunulmamasının gerektiğidir. Bu sayede uzayın barışçı amaçlarla kullanımı ve uzayın askerleşmesi ve silahlandırılmasının önlenmesi planlanmıştır. Diyalektik bir yöntem benimsenen bu çalışmada yeni gelişen Uzay Hukuku konusu ve ortaya çıkabilecek güvenlik problemlerine çözüm olabilecek diploması ile gelişen ilişkisine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye, mehmetkan@comu.edu.tr.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Uzay Hukuku, Diplomasi, Uzay Diplomasisi, Uzayın Askerileşmesi.

ABSTRACT

Space research and the space race between states began in the 1960s, when the rivalry between the two major states of that time, the United States and the Soviet Union, moved to outer space. When the possibility of the arms race in space emerged, alternative dialogue channels needed in order to settle the problem. Space has become a new field for diplomacy, a term that is often mixed with international relations. Diplomacy, which is one of the components that play an important role especially in international relations, appears as a method by which states contact each other, receive information and communicate, especially in crisis situations. With the transfer of competition between states to space, a new type of diplomacy called space diplomacy has emerged. The primary objectives of space diplomacy are determined by five basic agreements on space, prepared and signed with the support of the United Nations. These agreements also form the basis of space law. The fundamental principles highlighted and established by these agreements revolve around the main issues and concepts, namely, the recognition of space as the common heritage of all mankind and the prohibition of claims of sovereignty over space and celestial bodies. The intention is to utilise space for peaceful objectives and to deter the militarization and arming of space. This study employs a dialectical approach to highlight the emerging field of Space Law and its evolving connection with diplomacy as a potential solution to potential security challenges.

Keywords: International Law, Space Law, Diplomacy, Space Diplomacy, Militarization of Space.

EXTENDED ABSTRACT

Space research and the space race between states began in the late 1960s, when the rivalry between the big powers of the time, the United States and the Soviet Union, moved to outer space, and it quickly became a new field where the rivalry between the two states continued. When the possibility of the arms race in space emerged, states relentlessly looked for alternative dialogue channels to settle the problems. At this point, diplomacy has become one of the best option that comes to mind.

Diplomacy is generally defined as the process of dialogue between states. Famous thinker Harold Nicolson formulized this approach in his 1939 study about diplomacy, and this issue has been discussed ever since. Adam Watson and Andrew F. Cooper contributed this discussion, with their work "Diplomacy: The Dialogue Between

States” and “Oxford Handbook of Modern Diplomacy.” According to these studies, diplomacy, which is originating from international relations, should, on the contrary, be completely separated from this discipline. Maia K. D. Cross, emphasized that the concept of diplomacy has not been discussed and explained as a separate process in mainstream international relations theories. Many international relations scholars argue that the diplomatic process serves to reduce the interaction costs of negotiations between states or to find an optimal bargaining chip. According to Kenneth Waltz and John Mearsheimer, two prominent figures in the field of International Relations, the diplomatic process is ultimately insignificant. They argue that all outcomes and accomplishments in international relations are ultimately determined by the will, power, and interests of the dominating nations. For this reason, diplomacy has been defined as a process of dialogue and reconciliation between states. However, today, the lines of diplomacy are becoming blurred, especially with the influence of processes such as Globalization, and its scope is intertwined much more with international relations.

Following the Second World War, the USA and the Soviet Union, which divided the world into two rival poles, began to compete for the control of space as well as for world domination. However, as is known, space has a very hostile nature and extremely harsh conditions that make it impossible to survive without support. In addition, it became necessary to put diplomacy into action when it was realized that the possibility of space becoming a new field of arms race and competition between the two superpowers was leading the parties towards a conflict in which there would be no winner. Space has become a new field for diplomacy, a term that is often interchangeable with international relations.

After the use of diplomatic channels, a more moderate and reasonable path began to be emerged. The attempt to resolve space disputes through diplomacy has led states to revise their space policies. After the end of the Cold War, with the influence of developing technology, more states joined the space research activities and started working to establish a permanent presence in space. However, since Space Law is still in the process of evaluation and almost the entire legal infrastructure is based on five international agreements signed in this field, diplomacy continues to exist as a valid and important means of communication and dispute resolution tool.

As we know, agreements and contracts could not deter states from engaging in military activities in space in the 1960s and 70s. Herein, Diplomacy is one of the most important tool that will make a significant contribution to ensuring space law and space security. Here, space law and security has a direct connection with politics and international relations because it is not interrupted by international borders. For this reason, the importance of space diplomacy is increasing even more. Of course, there are many tools and methods to achieve goals related to diplomacy and foreign policy. Some of these are traditional methods; such as the creation of international agree-

ments. However, in such methods, diplomats alone are not sufficient and eligible to handle the complex issues and experts are required. This is also true for space related issues. The generally accepted principle expressed in the Outer Space Treaty-OST of 1967, one of the fundamental agreements on space, is the emphasis that space is the common heritage of mankind. Therefore, space security becomes a critical issue. Thus, it is important to maintain stability and peace in this untouched yet dangerous area and not to engage in a power struggle and arms race that will have no winner. Parties engaged in space research, where the biggest enemy is the space itself, should not be involved in military competition. Consequently, there will be a great need for diplomacy on this issue until space law is developed and even after it is institutionalized.

GİRİŞ

Diplomasi, genel anlamda devletler arasındaki diyalog süreci olarak tarif edilmektedir. Bu yaklaşımı Harold Nicolson 1939 tarihli çalışmasında ortaya atmıştır ve o zamandan beri bu konu tartışılmaktadır (Nicolson, 1939, 1988). Nicolson'ın başlattığı bu tartışmayı Adam Watson "Diplomacy: The Dialogue Between States" ve Andrew F. Cooper, Jorge Heine ve Ramesh Takhur'un editörlüğünü yapmış olduğu "Oxford Handbook of Modern Diplomacy" adlı çalışmalar ile devam ettirmişlerdir (Watson, 1982; Cooper, Heine ve Takhur, 2015). Bu çalışmalara göre uluslararası ilişkiler içinde değerlendirilen diplomasi, aksine bu disiplinden tamamen ayrılmalıdır. Ancak Headley Bull, Henry Kissinger gibi uluslararası ilişkiler açısından önemli isimler, diplomasi konusunu ayrı bir süreç olarak ele almamıştır (Bull, 1932; Barratt, 1985; Cross, 2007). Pek çok uluslararası ilişkiler araştırmacısı, diplomatik sürecin devletler arasındaki görüşmelerin etkileşim maliyetlerini düşürmeye hizmet ettiği veya optimal bir pazarlık kozu bulma amacı güttüğü iddiasında olmuşlardır (Moravcsik, 1997, ss. 513-553). Bir diğer grup ise diplomatik sürecin önemli olmadığını, sonuçta uluslararası ilişkilerin tüm neticelerinin ve kazanımlarının hâkim güçlerin imkânları, gücü ve çıkarlarına göre şekillendiği iddiasındadırlar (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2019, ss. 7-50). Bu yüzden diplomasi kavramı, konunun uzmanları tarafından devletler arasındaki diyalog ve uzlaşma süreci olarak tarif edilmesi yoluna gidilmiştir. Ancak günümüzde diplomasiğin çizgileri özellikle küreselleşme gibi süreçlerin de etkisiyle belirsizleşmekte ve kapsamı uluslararası ilişkilerle iç içe geçmektedir (Rana, 2011).

Modern diplomasi sadece modern yöntemleri değil klasik diplomasi yöntemlerini de kullanmaktadır. Bu yöntemleri de çoğunlukla medya desteği, ikili diyaloglar ve farklı uzlaşma türleri gibi ikna yöntemleri ile desteklemeye çalışmaktadır. Ancak bu sürecin yürütülmesi için oldukça iyi eğitilmiş ve tecrübeli diplomat kadrosuna ihtiyaç vardır. Devletin güvenliği, ekonomik ve siyasi çıkarları, bunların muhafazası ve koordinasyonu için diplomasiye yoğun bir şekilde yararlanılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyayı iki rakip kutba bölen ABD ve Sovyetler Birliği, dünya hâkimiyeti konusunda olduğu gibi uzayın da kontrolü için yarışmaya başlamıştır. Ancak bilindiği üzere uzayın oldukça çetin olan doğası ve desteksiz hayatta kalmayı imkânsız kılan aşırı sert koşulları vardır. Bunlara ek olarak uzayın iki süper güç arasında yaşanan silahlanma yarışı ve rekabetin yeni yarışma alanı olma ihtimalinin, tarafları kazanani olmayacak bir çatışmaya doğru götürdüğünün fark edilmesi üzerine diplomasinin devreye alınması zarureti hasil olmuştur. Diplomasini kanallarının kullanılmaya başlanması sonrasında ise daha ılımlı ve makul bir yol izlenmeye başlanmıştır. Uzay araştırmaları konusunda temel çerçeveyi çizen ve genel kabul gören prensipleri ortaya koyan, 1967 tarihli "The Outer Space Treaty" (OST) olmuştur (Von der Dunk, 2015; Hobe ve De Man, 2017; Ben-Itzhak, 2022). OST, içlerinde ABD ve Sovyetler Birliği'nin de bulunduğu 107 devlet tarafından imzalanmış, temelde de dış uzayın yönetimi ile ilgili başlıca yasal araç olarak görülmüştür (Wessel, 2012, ss. 289, 292; Tennen, 2016, ss. 281, 282; Taylor, 2019, s. 655). Bu antlaşmaya göre, gök cisimlerindekiler de dâhil olmak üzere, dış uzaydaki kaynakların kullanımına izin verilmiştir ancak bu kullanım çoğunlukla örnek toplamakla sınırlı tutulmuştur (Böckstiegel, 1995, ss. 1-6).

OST denildiği zaman o dönemin iki önemli olayını da dikkate almak ve olaylara bu perspektiften bakmak gerekmektedir. Bu olaylar, Soğuk Savaş ve Uzay Yarışı'dır. 1957 yılında, Sovyetler Birliği'nin Sptunik-1'i uzaya göndermesi ile uzay yarışında elde ettiği başarı, uzayın keşfinin artık bir hayal olmaktan çıktığını göstermiştir (Leon, 2018, s. 531). Bu heyecan verici gelişme, iki süper güç arasındaki dengeyi Sovyetler lehine geçici bir süre bozmuştur (Tennen, 2010, ss. 803-804). Bu yüzden Soğuk Savaş ve Uzay Yarışı rekabeti birleşince 1950-1960'lı yıllar oldukça zorlu bir dönem hâline gelmiştir (Fountain, 2003, ss. 1753-1754; Johnson, 2011, ss. 1507-1508).

Mevcut uzay hukukunu, devletlerin kendileri hazırlamıştır ve uygulamaktadır. Bu kapsamda Soğuk Savaş döneminin rekabeti ve güvenlik öncelikleri sebebiyle devletler, özellikle 1950-1970 yılları arasındaki dönemde uzay araştırmalarını kendi kontrolleri altında tutmuştur (Ben-Itzhak, 2022). Bu durum, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ve Sovyetlerden gelen tehdidin ortadan kalkmasından sonra değişmiştir. Keza uzay hukukunun gelişme aşamasında olması ve düzenlemeler noktasındaki eksiklikleri, bu alanda otorite ve düzen sağlayıcı olarak devletlerin var olmasını desteklemektedir. Bu yüzden uzay konusunda yaşanan anlaşmazlıkların diplomasini kanalıyla çözülmesi girişimi, devletlerin uzay politikalarını revize etmelerini de beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra gelişen teknolojinin de etkisiyle daha fazla sayıda devlet, uzay araştırmaları yarışına katılmış ve uzayda varlık göstermek için çalışmaya başlamıştır. Ancak Uzay Hukuku henüz oluşum sürecinde olduğu için ve neredeyse tüm hukuki altyapı bu alanda imzalanmış olan beş uluslararası antlaşmaya dayandığından, diplomasini hâlâ geçerli önemli bir iletişim ve uyuşmazlık çözüm aracı olarak var olmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada, yukarıda değinilen noktaların da yönlendirmesi ile yeni ve gelişmekte olan bir bilimsel alan olarak karşımıza çıkan Uzay Hukuku ile diplomasi arasındaki ilişkiye değinilecektir. Uzay araştırmalarının ortaya çıkması ile gündeme gelen, uzayda güvenlik ve uzayın silahlandırılması ihtimali, istenmeyen gelişmelerin önüne geçmek için hukuk yolu ve diplomasi kanalının kullanılmasını zaruri hâle getirmiştir. Bu duruma ve iki kavram arasındaki ilişkiye dikkat çekmeyi amaçlayan çalışma hazırlanırken, uluslararası anlaşmalar gibi resmî dokümanlar ve konu ile ilgili çalışmalar literatür taraması kapsamında incelenmiştir ve sonucunda bu çalışma ortaya çıkmıştır.

ULUSLARARASI HUKUK VE DİPLOMASİ

Uzayda güvenlikle ilgili uluslararası düzenlemeler yukarıda da ifade edilmiş olduğu üzere 5 önemli uluslararası antlaşma ile düzenlenmiştir. Bu noktada ilk dört antlaşma² dönemin süper gücü olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin her ikisi tarafından da kabul edilmişken sonuncusu olan 1979 tarihli Ay Antlaşması (Moon Treaty) bu iki devlet tarafından kabul edilmemiştir. Bu yüzden de bağlayıcılığı olmayan, tavsiye bir metin şeklinde kalmıştır (Brittingham, 2010, s. 38; Leon, 2018, s. 516). Uzayın kullanımı ile ilgili bu 4 antlaşmaya ek olarak yapılan ilk ve önemli antlaşmalardan birisi de 1963 tarihli Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Antlaşması'dır (Partial Test Ban Treaty). Bu antlaşma ayrıca uzaydaki silahların sınırlandırılması ile ilgili yapılmış olan ilk antlaşmadır. Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Antlaşmasını 1967 yılında imzalanan Dış Uzay Antlaşması (Outer Space Treaty -OST) izlemiştir (Hobe ve De Man, 2017; Ben-Itzhak, 2022). Aralarında ABD ve Sovyetler Birliği'nin de bulunduğu 100'den fazla ülke tarafından kabul edilen OST, temelde dış uzaydaki faaliyetlerin koordinasyonu ve yönetimi ile ilgili başlıca yasal düzenleme olarak kabul edilmektedir (Wessel, 2012, ss. 289, 292; Tennen, 2016, ss. 281, 282; Taylor, 2019, s. 655). OST, bu sebeple uzay araştırmalarının Magna Carta'sı olarak da görülmektedir (Lyll ve Larsen, 2009, ss. 53-54).

OST, uzayda herhangi bir silah sistemi kurulmasını, nükleer veya diğer türde kitle imha silahlarının yörüngede bulundurulmasını yasaklamıştır (Wolff, 2009, s. 73). OST ayrıca Ay'da veya diğer gök cisimlerinde herhangi bir silah sistemi kurulması veya silah denemeleri yapılmasını da yasaklamıştır. Antlaşmaya taraf olan devletler uzay araştırma faaliyetleri sırasında başka bir devlete zarar vermeleri hâlinde zararı tazminle yükümlü tutulmuştur. Olası risk durumlarında ise tarafların istişarelerde bulunması tavsiye edilmiştir (OST Madde 9). Yine antlaşmaya göre bir devletin faaliyetleri diğer devletlerin faaliyetlerini engellememelidir. Ayrıca mevcut uzay araştırma faaliyetleri de uzaya zarar vermemelidir (OST Madde 7 ve 9).

² Uzay ve uzayın kullanımı konusundaki ilk dört antlaşma şunlardır:
- 10 Ekim 1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması,
- 3 Aralık 1968 tarihli Kurtarma Antlaşması,
- 1 Eylül 1972 tarihli Sorumluluk Antlaşması,
- 15 Eylül 1976 tarihli Tescil Antlaşması (Sevim, 2022, s. 355).

Uzay konusunda yapılan temel antlaşmalardan bir diğeri olan 1972 tarihli Sorumluluk Antlaşması (Liability Convention) da uzaya araç gönderen devletlerin üçüncü taraflara verdiği zararlardan sorumlu tutulacağını bir kez daha teyit etmiştir. 1975 tarihli Kayıt Antlaşması (Registration Convention) ise uzaya araç gönderen devletle fırlatma işlemi ve sonuçları arasındaki illiyet bağına bir kez daha vurgu yapmıştır. ABD ve Sovyetler Birliği tarafından kabul edilmeyen Ay Antlaşması ise uzayda güç kullanımı veya kullanma tehdidini ya da başka bir hasmane tutumu yasaklamıştır. Antlaşma Ay'da askerî üs veya tesis kurulmasını, silah denemeleri veya askerî manevralar yapılmasını da yasaklamıştır (Ay Antlaşması Madde 3, 4). Ancak askerî personelin bilimsel araştırmalar veya diğ er amaçlarla kullanımına izin vermiştir (Wolff, 2009, s. 75).

Uzay güvenliği ile ilgili diğ er antlaşmalar arasında Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) tarafından yapılan ve radyo frekans tahsisi ve kullanım aralıklarını belirleyen antlaşma sayılabilir. ITU bu antlaşma ile birliğ e üye devletlerin dünya yörüngesine askerî amaçlı uydu veya uydu sistemleri gönderme hakkını kabul etmiştir (Madde 48, fıkra (1)). ITU Antlaşması, üye olan devletlerin Zarar Verici Müdahale (Harmful Interference) prensibini ihlal etmemelerini de öngörmektedir (Madde 38, fıkra (22) ve Madde 45, fıkra (1); Zielinski, 2022, ss. 327-350). Zarar verici müdahale, Antlaşma'nın 'ekler' kısmında seyrüsefer ve diğ er hizmetleri tehlikeye sokan faaliyetler olarak tarif edilmektedir. Bunun sonucunda radyo iletişim hizmetini kesintiye uğratan veya ortadan kaldıran zararlar ve durumlar ortaya çıkmaktadır (Polkowska, 2021, s. 90). Bu türden durumların ortaya çıkmasının önlenmesi için tehditler tanımlanmış ve önlenmesi için alınması gereken tedbirler tarif edilmiştir.

Uzayın silahlandırılmasının önlenmesi noktasında 1 Temmuz 1968 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması/Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT), nükleer silah sahibi ülkelerin, ellerindeki nükleer silahları ve silah teknolojisini üçüncü ülkelere transferini yasaklamıştır (Tacar, 1970, s. 48; Milik, 2016, ss. 50-78; Süvari, 2017, s. 168; Durkalec, 2018). Bu açıdan bakıldığı zaman NPT, uluslararası sistemin güvenliğine katkıda bulunan antlaşmalardan biridir (Süvari ve Nas, 2022, s. 448). NPT'nin olmaması hâlinde dünya üzerinde daha fazla nükleer silah buluna cağı iddialar arasındadır (Müller, 2017, s. 13). NPT'nin 4. maddesi önemlidir; zira bu madde nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler oluşturulması hakkına atıfta bulunmuştur. (NWFZ-Nuclear Weapon Free Zone) Bu bölgeler dâhilinde nükleer silahların üretimi, temini, test edilmesi ve depolanması yasaktır. Bu durumun tek istisnası nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımınıdır. Bu ve benzeri antlaşmalar sonucunda oluşturulmuş mevcutta 5 kadar bölge vardır. Ancak antlaşmaların bir diğ er açık noktası ise nükleer silah üretiminde kullanılan radyoaktif maddelerin üretimini NPT kapsamında ve denetiminde olmamasıdır. Bu maddelerle ilgili yasaklama talebi silahsızlanma konferansı sırasında ABD tarafından gündeme getirilmiştir ancak kabul görmemiştir. Nükleer silahlar konusunda tırmandırma yasağı Convention on the Physical Protection of Nuclear Materials ve International Convention for

the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism antlaşmalarında da tasdik edilmiştir. Bu antlaşmalar ile kurulması planlanan mekanizmalar kısmen etkili olmuştur. Diğer resmî ancak bağlayıcılığı olmayan antlaşmalar da Global Threat Reduction Initiative (GTRI) ve Proliferation Security Initiative (PSI)'dir. Bu antlaşmalara ek olarak yasaklamalar konusunda devletler arasında imzalanan ikili veya çok taraflı antlaşmalar da mevcuttur. Bu antlaşmaların hepsi devletlerin nükleer silahlar konusunda iş birliğine gitmesini öngörmektedir. Nükleer silah denemeleri ile ilgili olarak 1963 tarihli Limited Test Ban Treaty (LTBT), 1974 tarihli Treshold Test Ban Treaty (TTBT), 1976 tarihli Peaceful Nuclear Exploration Treaty, 1996 tarihli Comprehensive Test Ban Treaty (CTBT) sayılabilir. CTBT, hiçbir devletin nükleer silah denemesi yapmamasını öngörmüştür (Polkowska, 2021, s. 91).

Soğuk Savaş döneminde sürpriz bir saldırı ile karşı tarafa öldürücü bir darbe vurabilmek için artan şekilde ICBM üretimi yüzünden ortaya çıkan silahlanma yarışı ve bu yarışın taşınamaz hâle gelen maliyeti, iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliğini uzlaşmaya mecbur etmiştir. İki devlet arasında stratejik saldırı ve savunma silahlarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak 1969 yılı sonbaharında Helsinki'de başlayan görüşmeler antlaşma ile sonuçlanmıştır (Gharekhan, 1970, ss. 239-248; Smart, 1970, ss. 296-305; Kavuncu, 2013, s. 120). Bunun sonucunda 1972 yılında 'Stratejik Silahların Sınırlandırılması Antlaşması' Strategic Arms Limitation Treaty (SALT I) antlaşması ortaya çıkmıştır (Willrich ve Rhineland, 1973, ss. 28-35; Bloomfield, 1977, ss. 184-194; Garthoff, 1978, ss. 1-25; Ambrose, 2018). SALT Antlaşması daha sonra Anti-Balistic Missile Treaty (ABM) ve Interim Agreement on Strategic Offensive Arms antlaşmalarının ortaya çıkması için gereken zemini hazırlamıştır. ABM Antlaşması, anti balistik füze sistemlerinin test edilmesini ve uzaya yerleştirilmesini yasaklamıştır. (ABM Antlaşması, Madde 5). Antlaşma, tarafların birbirlerinin faaliyetlerine müdahil olmalarını da engellemiştir. Antlaşmanın imzalanması, kıtalar arası füzelerin geliştirilmesi, üretimi ve konuşlandırılmalarını engelleyememiştir ancak yavaşlatmıştır (Polkowska, 2021, s. 92). Aynı dönemde başta Çin olmak üzere, diğer devletler de füze teknolojisi geliştirme konusunda çalışmaya devam etmiştir (Süvari, 2017, s. 169). Bu durum da balistik füze geliştirme çalışmalarının sınırlandırılması girişimlerini yeniden gündeme taşımıştır. ABD ve Rusya'nın dışındaki üçüncü ülkelerin de (Çin, Kuzey Kore, İran vb.) balistik füze geliştirme çalışmaları ve 11 Eylül saldırıları sebebiyle George Walker Bush yönetimi, antlaşmanın etkisiz hâle geldiği iddiasıyla 6 ay içinde ABM Antlaşması'ndan çekilmiştir (Üste ve Sönmez, 2012, ss. 81-114). Başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da ABM Antlaşması bu olaydaki önemli girişimlerden biri olarak tarihteki yerini almıştır. Zira ABM Antlaşması, ICBM ve SLBM fırlatma sayılarını azaltmaya çalışmıştır (Kavuncu, 2013, s. 122).

1970'li yılların sonlarından itibaren ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki diplomatik diyalogun kesilmesi yeni antlaşmaların ortaya çıkması için gereken siyasi ortamı ortadan kaldırmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden sonra ilişkiler

kopma noktasına gelene kadar ABM ve SALT Antlaşması gibi birkaç antlaşma daha imzalanmıştır. Bu antlaşmanın her iki tarafını da bağlamıştır ve uzay konusunda da sınırlandırmıştır (Rendleman, 2013, ss. 129-180). Bu antlaşmaları takiben Viyana'da 7 yıl süren görüşmeler sonrasında 18 Haziran 1979 tarihinde Strategic Arms Control Limitations Treaty (SALT II) Antlaşması imzalanmıştır (Kavuncu, 2013, ss. 122, 125). Antlaşma ile nükleer silahlar ve güçlerin artırılmasına sınır getirilmiştir. Yine bu kapsamda yeni füze fırlatma sistemlerinin kurulması da yasaklanmıştır. Antlaşma ile stratejik füze denemeleri de durdurulmuştur. Ancak SALT II Antlaşması, ABD Kongresi tarafından onaylanmadığından, hiçbir zaman resmî olarak yürürlüğe girmemiştir (Kavuncu, 2013, s. 126). ABD, antlaşmadan çekildikten sonra, bu sefer de silah sayılarının azaltılması ile ilgili bir antlaşma tartışması gündem olmuştur. Bu tartışmaların odağında olan antlaşmalar ise SALT'ın yerine 29 Haziran 1982'de Cenevre'de görüşmeleri başlatılan Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşması/Strategic Arms Reduction Treaty (START I) ve Comprehensive Test Ban Treaty (CTBT)'dir (Vinocur, 1982, s. A1; Kavuncu, 2013, s. 128). START I Antlaşması'nın görüşmelerine başlanırken, dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan, ABD ve Sovyetler Birliği'nin uzun menzilli nükleer silahlarının sayısını üçte bir oranında azaltmayı önermiştir. Sovyet lideri Brejnev ise karşılık olarak tüm nükleer silahların üretimi ve kullanımının dondurulmasını önermiştir (Kavuncu, 2013, ss. 128, 129).

Toplam 700 sayfadan oluşan START I, 1991 yılında ABD ve Sovyetler Birliği tarafından kabul edilmiştir (Arı, 2009, ss. 603-604; Kavuncu, 2013, s. 136). Antlaşma ile taraflardan birbirlerine karşı şeffaf davranmaları ve güven artırıcı önlemlerin tesisi amaçlanmıştır. Taraflar arasında alınan güven artırıcı önlemler, 1988 tarihli Ballistic Missile Launch Notification Agreement'in şartlarını da güçlendirmiştir. Bunlara ek olarak START I Antlaşması fırlatma araçlarının limitlerini de belirlemiştir. Ayrıca ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilk nükleer silah azaltma girişiminin de başlangıç noktası olmuştur (Kavuncu, 2013, s. 136; Polkowska, 2021, s. 93). Bu kapsamda 10 yıllık bir süre zarfında 6.000'den fazla nükleer başlığın sökülerek yok edilmesi konusunda taraflar uzlaşmıştır. 1987 tarihli 'Orta Menzilli Nükleer Güçler Antlaşması'/Intermediate Nuclear Forces (INF), ABD ve Sovyetler Birliği'nin menzilleri 500 ile 5.500 km arasında değişen tüm kısa ve orta menzilli konvansiyonel ve nükleer füzelerinin envanter dışına çıkarılması ve yok edilmesini öngörmüştür (Durkalec, 2019; Öncel, 2019, s. 8). Bu antlaşma, silahların kontrolü açısından önemli bir adım olmuştur. INF Antlaşması tüm nükleer silahların uyumlu bir şekilde yok edilmesi fikrini gündeme getirmiştir. Bu sürecin bilgi paylaşımı ile takibi ve kontrolü de antlaşma kapsamında gündeme gelmiştir. Uzaydan gözlem ve takip bu noktada önemli bir doğrulama mekanizması olarak öne çıkmıştır. INF Antlaşmasınının 12. maddesinde taraflar, diğer taraftan silah saklamamayı kabul etmiştir. Bu kapsamda süreçlerin kontrolü için yapılacak incelemelerde, bir yılda 20'den fazla olmamak üzere füze üretim tesislerinin takibi şeklinde düşünülmüştür (Polkowska, 2021, s. 93).

INF, bir kontrol ve takip mekanizması da olan, ilk nükleer silahlanmayı azaltma antlaşmasıdır. Ancak ne INF ne de START I, tarafların ellerindeki tüm nükleer silahların yok edilmesi amacını taşımıştır. START I Antlaşması kapsamında Sovyetler Birliği'nden, 3.000'den fazla savaş başlığı, nükleer güçle çalışan 45 kadar gemi ve 65 stratejik bombardıman uçağını yok etmesi istenmiştir. ABD ise 3.000'den fazla füze ve önemli miktarda bombardıman uçağı yok etmiştir. 1989 tarihli bir başka antlaşma, iki devlet arasındaki güvensiz askerî faaliyetlerin sonlandırılmasını talep etmiştir. (Prevention of Dangerous Military Activities Agreement-PDMA) (Campbell, 1991-1992, ss. 109-131). Antlaşmanın amacı barış zamanında cereyan eden tehlikeli faaliyetlerin önlenmesidir. Bu yüzden uzayda kaza veya tehlikeli askerî provokasyonların önüne geçmek adına bir dizi kuralın belirlenmesi gerekmiştir. Bu sayede barışçı tatbikatlar ve rutin operasyonlardaki belirsizliklerin önlenmesi kısmı, antlaşmanın amaçları kapsamına dâhil olmuştur (Polkowska, 2021, s. 93).

2002 yılında ABD Başkanı G. W. Bush ve Rusya Devlet Başkanı V. Putin Stratejik Saldırı Güçlerinin Azaltılması Antlaşması'nı imzalamıştır. (Treaty on Strategic Offensive Reductions) Bu antlaşma, 1991 yılında imzalanan START I'ı tamamlar niteliktedir. Antlaşma ile savaş başlıkları ve taşıyıcı sistemlerinin 2/3 oranında azaltılması öngörülmüştür. Her iki taraf da kendi stratejik güçlerini açıkça ilan etmiş ve yılda iki defa toplanacak olan bir komite vasıtasıyla denetlenmesini de kabul etmiştir. Bu antlaşmanın devamı olarak 2010 yılında iki ülkenin devlet başkanları Barack Obama ve Dimitry Medvedev arasında, yeni bir 'stratejik silahların sınırlandırılması antlaşması' daha imzalanmıştır. Bu antlaşma 1991 tarihli START I Antlaşmasının yerini almıştır. Yeni antlaşma ile nükleer savaş başlıklarının sayısı 1.550 ile sınırlandırılmıştır. Bu antlaşmanın şartlarına uyulmasını takip edecek bir izleme programı da tesis edilmiştir. Antlaşmanın her iki devlet tarafından kabul edilmesi gerekmektedir ve sadece stratejik nükleer silahları kapsamı, eksik kalan yanlarından biridir. Bu kapsamda uygulamaya konulması düşünülen START III Antlaşması, ABD ve Rusya'nın nükleer silahlardan arındırılmasını amaçlamıştır ancak her iki devlet tarafından da kabul edilmediğinden başarısız olmuştur (Lippman, 1997, s. A01; Kavuncu, 2013, s. 141). Tüm bunların sonucunda günümüzde hâlen 2010 yılında imzalanmış olan yeni START Antlaşması yürürlüktedir. 5 Eylül 2011'de yürürlüğe giren antlaşma 5 Eylül 2021'de ortadan kalkmıştır. Uzaydaki silahlanma yarışı ve bu yarışın kontrolü Soğuk Savaş döneminde başarılı olamamıştır. Zira her iki süper güç de stratejik silah üretme imkânına sahip olduğu için antlaşma yapmaya ve kendilerini bu konuda bağlamaya razı olmamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi de bu durumu değiştirmemiştir. Sonuç, uzayın silahlanması ve uzayda silahlanma yarışının önlenmesi için gerekli adımların atılması olarak tarif edilmiştir. Bu noktada Birleşmiş Milletler (BM) aracılığına başvurulması gündeme gelmiştir. BM, Soğuk Savaş döneminde dahi uzay araştırmaları konusunda ABD'li ve Sovyet diplomatları görüşmelerde bulunmaları için bir araya getirmeyi başarmıştır. Bu sayede çoğu BM Genel Kurul Kararı şeklinde dahi olsa, birçok önemli karara imza atılabiliştir (Polkowska, 2021, s. 94-95).

SOĞUK SAVAŞ VE DİPLOMASI

1980'li yıllarda ABD-Sovyetler Birliği görüşmeleri durma noktasına geldiğinde, Sovyetler Birliği, Avrupa Birliği'nin de Uluslararası Silah Ambargosu Antlaşmasına imza atacak taraflar listesine eklenmesini talep etmiştir. Bu taleple irtibatlı olarak bir dizi Batılı ülke tarafından European Disarmament Authority (şu anki adı Disarmament Conference) kurulmuştur. Bunun da sebebi AB'nin uzay silahları konusunda küresel bir aktör hâline gelmesi ve uzayda ASAT (Anti Satellite Weapon) silahlarının kullanımına karşı çıkmasıdır. BM Genel Kurulu uzayın askerî amaçlarla kullanımının 1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması'nın ihlali anlamına geldiğini açıkça ifade etmiştir. 1981 tarihli Genel Kurul Kararı da BM'ye üye devletlerin, uzayın barışçı amaçlarla kullanımına devam etmelerini, uzayda bir silahlanma yarışı başlatmamaları ve uzay hukukunun gelişmesine yardımcı olmaları konusunda ikazda bulunmuştur. Bu kararnameye destek olan İtalya başkanlığındaki bir dizi Batılı ülke 1981 yılında Sovyetler Birliği ile BM çatısı altında, uzayda silah bulundurulmasının önlenmesi için koalisyon kurmuştur. (Prevention of an Arms Race in Outer Space-PAROS). (Silverstein, Porras, Borrei, 2020, s. 9; Polkowska, 2021, s. 95).

PAROS, bir konsept olarak ilk kez BM Genel Kurulu'nun 1978 yılında silahsızlanma konusunda düzenlediği özel oturumda gündeme gelmiştir. İlk kez de yukarıda da ifade edildiği üzere 1981 yılında BM Genel Kurulunda alınan iki kararla hayata geçmiştir (Silverstein, Porras, Borrei, 2020, s. 9). BM Genel Kurulu tarafından alınan bu iki kararda, silahsızlanma komitesinin uzayda silahlanma yarışı konusunun görüşülmesini ve uzayın askerî amaçlarla kullanımının OST'ye aykırı olduğunun teyit edilmesini önermiştir. 1983 yılında Sovyetler Birliği kendi ASAT sistemlerini imha etmeyi önermiştir ancak Reagan yönetimi, Sovyetler Birliği'nin bu konudaki iyi niyetinden emin olamadığı için kabul etmemiştir. Bu tekliften iki yıl sonra, 1985 yılında adı Glasnot ve Perestroika politikaları ile özdeşleşen Sovyetler Birliği lideri Mihail Gorbaçov, International Committee on Space kurulmasını önermiştir. Kurulması planlanan bu komitenin amacı, uzayın barışçı amaçlarla kullanımının güvenceye alınması ve uzayı silahlandırılmasının önlenmesi için yeni bir antlaşmanın hazırlanmasıdır. BM Genel Kurulu tüm bu önerileri Silahsızlanma Komitesine göndermiştir. Bundan sonra PAROS komitesi uzayda silah yarışının önlenmesi için kontrol mekanizmaları oluşturulması ve ülkeler arasındaki koordinasyonun artırılması için girişimlerde bulunmuştur. Reagan yönetimi de bu görüşmelere taraf olarak katılmış ancak Sovyetler Birliği'nin, ABD'nin SDI (Yıldız Savaşları) programının bloke edilmesi önerisi üzerine, görüşmelerden çekilmiştir. Zira temelde SDI iki ülke arasındaki güvensizliği artırmıştır (Sönmezoğlu, 2005, ss. 479-480; Arı, 2009, ss. 602-603).³ Böylece Sovyetler Birliği'nin 1983'te önerisinin karşılığında ne istediği de açı-

³ "ABD, ABM Antlaşması'ndan çekilmek için 1980'li yılların başında "Yıldız Savaşları Projesi-Strategic Defense Initiative (SDI)" geliştirmeye başlamıştır. Yıldız Savaşları Projesi ile amaçlanan ise Sovyetler Birliğini yeni bir silahlanma yarışına zorlamak ve bu sayede hâlihazırda zor bir dönemden geçen Sovyet ekonomisinin iflas etmesini sağlamaktır." (Tellal, 2007, s. 229).

ğa çıkmıştır. Yine de silahsızlanma konferansları sırasında bazı ilerlemeler elde edilmiş, bunun sonucunda uzayda silahlanma yarışının önlenmesi için bir anlaşma taslağı da ortaya çıkmıştır. Fissile Material Cut-off Treaty (FMCT) Antlaşması neredeyse hazırken 1995 yılında Çin, PAROS da dikkate alınacak olursa, kabul edeceğini ilan etmiştir. Ancak ABD, Çin'in önerisine karşı çıkmıştır. Bu da görüşmeleri çıkmaza sokmuştur (Sultan, 2001, ss. 65-103).

BM, PAROS tarafından gelen önerileri istisnasız kabul etmiştir ancak bu durumda dahi kabul edilen bu antlaşmalardan sadece birkaçı etkili ve uygulanabilir olmuştur. Antlaşmaya taraf olan ülkeler arasında bir konsensüse varılamamıştır. Bunlardan başta geleni ise uzay güvenliği konusudur. BM Genel Kurulu Kararı'nda değinilmiş olsa da bu durum değişmemiştir. Ancak diplomatik görüşmeler sonucunda 1992 yılında BM Genel Kurulu'nun 47/68 no'lu "The Principles Relevant to the Use of Nuclear Power Resources in Outer Space" adlı kararla bu durum değişmiştir. Bu karar ile dış uzayda radyoaktif maddelerin güvenli şekilde kullanımı için kurallar konulmuş ve bu sayede ihtiyacı olan enerjiyi üretmek için nükleer reaktör taşıyan uyduların yol açtığı felaketlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Polkowska, 2021, ss. 95-96).⁴

21. YÜZYILDA UZAY DİPLOMASİSİ

1990'lı yılların ortalarından itibaren The Space Arms Treaty ile ilgili görüşmeler durmuştur. Bu konuda gelişme olarak sadece 2006 yılında 61/75 sayılı BM Genel Kurulu Kararı yayınlanmıştır. Rusya tarafından önerilen bu karar taslağı 62/43 sayılı PAROS Kararını desteklemekte ve güçlendirmek için güven artırıcı tedbirlerin alınmasını önermektedir (UN Office for Disarmament Affairs, 2013). Rusya ve Çin uzayda silahlanma yarışının önlenmesi kapsamında devletler arası görüşmelerin yeniden başlamasını istemiştir. Rusya ayrıca ABM Antlaşması'nın kabul edilmesini sağlayarak ABD'nin füze savunma sistemini zayıflatmaya da çalışmıştır. Ancak bu öneriler ABD'nin sert muhalefeti ile karşılaşmıştır. 2009 yılında ABD ve Çin arasında Fissile Material Cut-off Treaty (FMCT) ve uzay güvenliği ile ilgili diğer konular görüşme takvimine dâhil edilmiştir. Ancak bu uzlaşma birkaç ay sonra Hindistan ve Pakistan yüzünden bozulmuştur (Sultan, 2001, s. 65). Bu durumun üstesinden gelmek için ABD, 2011 yılında yeni bir strateji geliştirmiş ve bu stratejinin merkezine uzay diplomasisini yerleştirmiştir. Dönemin ABD Başkanı B. Obama güven artırıcı önlemlere ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Çin de cevap olarak ortaya çıkacak olan kararın bağlayıcı olması adına bu öneriler ve önlemlerin uluslararası bir antlaşma bünyesine alınmasını önermiştir. Zira Çin'in 2007 yılında yapmış olduğu ASAT testi bu alanda yasal boşluk olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu boşluk, bu ve benzeri testlerin önlenmesi, test yapılacak olursa da diğer devletlerin testten haberdar edilmesidir. Ancak ikazın diğer devletlerin uzay programlarına karşı

⁴ Bu türden kazalara en iyi örneklerden birisi de Sovyet Kosmos-954 casus uydusu kazasıdır (Heaps, 1978; Grasty, 1980, ss. 211-220; Cohen, 1984, ss. 78-91).

ciddi bir tehdit oluşacaksa yapılması ibaresi, antlaşmanın zayıf noktası olmuştur (Polkowska, 2021, s. 96).

Bu tür testlerden sonra binlerce parçaya ayrılan uzay aracı dev bir enkaz bulutuna sebep olmaktadır. Bu konuda yeterli önlemler alınmış ve gereken düzenlemeler yapılmış değildir. Bu konu ile ilgili olarak yine Rusya Federasyonu, 2003 yılında başka ülkelerin de desteğini alarak BM Kararı'nın uygulanmasını talep etmiştir. (UN Office for Disarmament Affairs, 2013). Bu öneri, (ABD hariç) kabul görmüştür (Polkowska, 2021, s. 96). 2010 yılında hazırlanan bir diğer öneride ise bürokratlar ve devlet görevlilerinden oluşan bir temsilciler grubu kurulması ve BM Genel Kurulu'na sunulmak üzere öneriler hazırlaması öngörülmüştür. 2012 ve 2013 yıllarında konu ile ilgili olarak yapılan toplantılara ABD'li diplomatlar da katılmış ve CGE raporunun hazırlanmasında görev almışlardır. 2013 yılında yayınlanan dokümanda kaza önleme ve tehlike ikazı, uzayda enkazların azaltılması ile uzaydaki ticari faaliyetlerin izlenmesi ve desteklenmesi konularına vurgu yapılmıştır (UN Office for Disarmament Affairs, 2013). Ancak mevcut uzay hukukundaki düzenleyici mekanizmaların eksikliği ve zayıflığı bu düzenlemenin zayıf karnı olmuştur. Bu yüzden uygulanabilirliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir (Polkowska, 2021, s. 97).

Conference on Disarmament in Geneva uluslararası silahsızlanma çabalarından sorumlu olsa da devletler arasındaki anlaşmazlıklar sebebiyle 1990'lı yıllardan beri düzenli bir şekilde işlememektedir. Zira devletler, özellikle de Çin, ABD ve Rusya arasında güven bunalımı vardır. Ancak artan uzay araştırma faaliyetleri, uzaydaki enkazları ve kaza riskini artırmaktadır. Zira Dünya çevresinde saatte 28.200 km hızla dönen bir boya parçası bile dünya yörüngesindeki bir uydu veya uzay aracına çarptığında mermi etkisi yapacaktır (Chen, 2011, ss. 537-558; Douglas, 2023; Kluger, 2023; Radi, 2023). Bu yüzden UN Space Debris Mitigation Guidelines gibi bu duruma yönelik uluslararası çözüm arayışlarına gidilmektedir (United Nations Office For Outer Space Affairs, 2010). Sahip olduğu ciddi riskler sebebiyle uzay şu ana kadar uluslararası çatışma alanı hâline gelen bir doğal çevre olmamıştır. Ancak yarışa yeni katılan ve kendisine diğer devletler ile olan rekabetinde üstünlük sağlayacak kaynaklar bulmak zorunda hisseden Çin gibi ülkeler sebebiyle uluslararası uzay hukukun geliştirilmesi bir zorunluluk hâlini almıştır. Bu noktada uzay hukukunun yanında uzay diplomasisinin de daha aktif kullanımı kendisini dayatmaktadır.

Daha önce de ifade edilmiş olduğu üzere anlaşma ve sözleşmeler 1960 ve 70'li yıllarda devletleri uzayda askerî faaliyetlerde bulunmaktan caydıramamıştır. Bu konuda hâlâ uluslararası antlaşmalarda da belirsizlikler devam etmektedir. Örnekle açıklamak gerekirse; yapılan uluslararası antlaşmalarda, uzayda nükleer olmayan silah denemelerinin yapılmasını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Keza bu silahların yörüngeye yerleştirilmesini ve orada tutulmasını engelleyen bir hukuki belge de yoktur. Sadece geçerli olan kural faaliyetlerden uzay araştırmaları yapan diğer devletlerin de

haberdar edilmesidir (Polkowska, 2021, s. 97). Şu noktayı bir kez daha vurgulamakta yarar vardır: uzaya uydu gönderme, gönderilen uzay araçlarının ve kullanılan teknolojilerin askerî amaçlı kullanılıp kullanılmadığını tespit edebilecek bağımsız denetim ve doğrulama mekanizmaları olan uluslararası bir rejim yoktur. Buna gerek de yoktur; zira uzay araştırmalarında kullanılan tüm teknolojilerin temel özelliği askerî ve sivil kullanıma da kolaylıkla uyarlanabilmesidir. İkili kullanım olarak tarif edilen bu durumun önünü alabilmek için uzayın askerî amaçlı kullanımını yasaklayan birkaç düzenleme vardır. Ancak bunlar da devletlerin OST'yi ihmal etmemeleri ve saldırgan bir tutum izlememeleri durumunda görmezden gelinebilmektedir. Zira askerî uydular her geçen gün daha önemli hâle gelmektedir. Bu sebeple uzay hukuku konusunda önemli antlaşmalardan birisi olan 1975 tarihli Kayıt Antlaşması (Registration Convention) bu konuda şeffaflık sağlanmasında yararlı olduğu için revizyonist devletlerin uzaydaki silahlarını sivil amaçlı olarak kullanmasının önünde bir engel veya yaptırım da yoktur. OST, uluslararası hukuktan nasıl faydalanılacağına çerçevesini çizmekle yetinmişti. (Onley, 2013, ss. 739-765). Bu konuda uluslararası bir uzlaşmaya gitmek de oldukça zordur. Bu sebeple uluslararası uzay hukuku rejimi kurmak önemlidir. Zira bu yapı diğer ülkelerin de haklarını koruyacaktır. (Polkowska, 2021, s. 99-100).

SONUÇ

Diplomasi, uzay hukuku ve uzay güvenliğinin sağlanması konusunda önemli katkısı olacak araçlardan biridir. Bu noktada uzay hukuku ve güvenliğinin siyaset ve uluslararası ilişkilerle doğrudan irtibatı vardır zira uluslararası sınırlarla kesintiye uğramamaktadır. Bu sebeple uzay diplomasinin önemi daha da artmaktadır. Elbette diplomasi ve dış politika ile ilgili amaçlara ulaşmak için pek çok araç ve yöntem vardır. Bunlardan bir kısmı geleneksel yöntemlerdir; uluslararası antlaşmalar akdedilmesi gibi. Ancak bu türden yöntemlerde sadece diplomatlar yeterli olamamakta, uzmanlara da ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu durum uzay için de geçerlidir. Uzay konusundaki temel antlaşmalardan birisi olan 1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması OST'de de ifade edilen ve genel kabul gören prensip uzayın insanlığın ortak mirası olduğu vurgusudur. Hâl böyle olunca uzay güvenliği konusu da hassas bir konu hâlini almaktadır. Bu yüzden bu bakir ancak bir o kadar da tehlikeli alanda istikrar ve barışın korunması ve bu alanda kazanani olmayacak bir güç mücadelesine ve silahlanma yarışına girilmemesi de önem kazanmaktadır. En büyük düşmanın uzayın kendisi olduğu bu alanda uzay araştırmaları yapan tarafların bir de askerî rekabete sokulmaması gerekmektedir. Bu yüzden uzay hukuku gelişene kadar, hatta kurumsallaştıktan sonra dahi bu konuda diplomasiye büyük ihtiyaç olacaktır.

Uzay Diplomasisi mümkündür; zira bilginin siyasi tarafsızlığı ve uzay konusunda uzmanlığa ve uluslararası ekonomik iş birliğine gitme isteğini temel almakta, bu süreçlerin önündeki engelleri diplomatik kanallar yoluyla kaldırmayı amaçlamaktadır.

Ancak bu kanalların yetersiz kalması durumunda uzay da hızlı bir şekilde bir çatışma ve rekabet alanı hâline gelme riskini bünyesinde barındırmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için uzay diplomasisi ortak olarak ifade edilen sorunlara uygun çözümlere dikkat çekmeye devam etmelidir. Tarihi perspektiften bakıldığı zaman uzay, Soğuk Savaş döneminde de askerî rekabetin merkezinde yer almıştır. Tezat olarak bu yeni uluslararası rekabet alanında ortamın hayatta kalmayı imkânsız kılan fiziki şartları sebebiyle iş birliği, rekabete tercih edilmek zorunda kalmıştır. Günümüzde uzay, ülkelerin ekonomik, bilimsel, kültürel, siyasi ve ekolojik çıkarlarına hitap etmektedir. Bu noktada pek çok farklı türde aktörü de kendisine çekmektedir. Bu aktörlerin düzenleyici normları ve otorite eksikliği sebebiyle uzlaştırılması için diplomasiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç zamanla azalmayacak, artacak gibi durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ambrose, M. J. (2018). *The control agenda: A history of the strategic arms limitation talks*. Ithaca: Cornell University Press.
- Arı, T. (2009). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Bursa: Marmara Kitap Merkezi (MKM) Yayıncılık.
- Barratt, J. (1985). *South African diplomacy at the UN*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Ben-Itzhak, S. (2022). Companies are commercializing outer space. Do government programs still matter?. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/01/11/companies-are-commercializing-outer-space-do-government-programs-still-matter/>
- Bloomfield, B. (1977). Strategic arms limitation. *Proceedings of the Academy of Political Science, The Changing United Nations: Options for the United States*, 32(4), 184-194.
- Böckstiegel, K-H. (1995). Introductory remarks. In S. Mosteshar (Ed.), *Research and invention in Outer Space. Liability and Intellectual Property Rights* (ss. 1-6). Dordrecht, Boston: M. Nijhoff Publishers and International Bar Association.
- Brittingham, B. (2010). Does the world really need new space law?. *Oregon Review of International Law*, 12(1) 31-54.
- Bull, H. (1932). *The encyclopedia of diplomacy*. Australia: The Australian National University, Australia.
- Campbell, K. M. (1991-1992). The U.S.-Soviet agreement on the prevention of dangerous military activities. *Security Studies*, 1(1), 109-131.
- Chen, S. (2011). The space debris problem. *Asian Perspective*, 35(4), 537-558.
- Cohen, A. F. (1984). Cosmos 954 and the international law of satellite accidents. *Yale Journal of International Law*, 10(78), 78-91.
- Cooper, A. F, Heine, J., & Takhur, R. (2015). (Ed.) *Oxford handbook of modern diplomacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Cross, M. K. D. (2007). *The European diplomatic corps: Diplomats and international cooperation from Westphalia to Maastricht*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Dartnell, L. (2024). Space junk and why it's a big problem. *BBC Sky at Night Magazine*.
- Douglas, S. (2023). NASA seeks solutions to detect, track, clean up small space debris. *NASA*. Retrieved from <https://www.nasa.gov/directorates/stmd/stmd-prizes-challenges-crowd-sourcing-program/center-of-excellence-for-collaborative-innovation-coeci/coeci-news/nasa-seeks-solutions-to-detect-track-clean-up-small-space-debris/>
- Durkalec, J. (2018). Nükleer silahların yayılmasını önleme antlaşması elli yaşında: Bir orta yaş krizi. *NATO Review*. Retrieved from <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2018/06/29/nuekleer-silahlarin-yayilmasini-oenleme-antlasmasi-elli-yasinda-bir-orta-yas-krizi/index.html>
- Durkalec, J. (2019). Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması (INF) olmadan Avrupa güvenliği. *NATO Review*. Retrieved from <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2019/09/30/orta-menzilli-nuekleer-kuvvetler-antlasmasi-inf-olmadan-avrupa-guevenligi/index.html>

- Fountain, L. M. (2003). Creating momentum in Space: Ending the paralysis produced by the 'Common Heritage Of Mankind' doctrine. *Connecticut Law Review*, 35, 1753-1764.
- Garthoff, R. L. (1978). Salt I: An evaluation. *World Politics*, 31(1), 1-25.
- Charekhan, C. R. (1970). The strategic arms limitation talks. *India Quarterly*, 26(3), 239-248.
- Crasty, R. L. (1980). The search for COSMOS-954. In K.B. Haley ve L. D. Stone (Ed.), *Search Theory and Applications*, NATO Conference Series, Vol. 8 (ss. 211-220). Boston, MA: Springer.
- Heaps, L. (1978). *Operation morning light: Terror in our skies: The true story of Cosmos 954*. Londra: Paddington Press.
- Hobe, S., & De Man, P. (2017). National appropriation of Outer Space and state jurisdiction to regulate the exploitation, exploration and utilization of space resources. *German Journal of Air and Space Law*, 66(3), 460-475.
- Johnson, D. (2011). Limits on the giant leap for mankind: Legal ambiguities of extraterrestrial resource extraction. *American University International Law Review*, 26(5), 1477-1517.
- Kavuncu, S. (2013). Nükleer silahsızlanma yolunda START süreci. *Bilge Strateji*, 5(8), 119-148.
- Kluger, J. (2023). Scientists sound the alarm over a growing trash problem in Space. *Time*. Retrieved from <https://time.com/6262389/space-junk-increasing-problem/>
- Leon, A. M. (2018). Mining for meaning: An examination of the legality of property rights in space resources. *Virginia Law Review*, 104(3), 497-546.
- Lippman, T. W. (2013). Clinton, Yeltsin agree on arms cuts and NATO. *The Washington Post*, March 22, 1997, A01.
- Lyall, F., & Larsen, P. B. (2009). *Space law: A treatise*. Farnham: Ashgate.
- Mearsheimer, J. J. (2019). Bound to fail: The rise and fall of the Liberal International Order. *International Security*, 43(4), 7-50.
- Milik, P. (2016). Rules for the transfer of weapons and military technology in the light of contemporary international law. *Security and Defence Quarterly*, 13(4), 50-78.
- Moravcsik, A. (1997). Taking preferences seriously: A liberal theory of international politics. *International Organization*, 51(4), 513-553.
- Müller, H. (2017). The Nuclear Non-proliferation Treaty in jeopardy? Internal divisions and the impact of world politics. *The International Spectator*, 52(1), 12-27.
- Nicolson, J. (1988). *Diplomacy*. Washington DC: Institute for the study of diplomacy, School of Foreign Service, Georgetown University. (Orijinal eser yayın tarihi: 1939).
- Onley, R. D. (2013). Death from above? The weaponization of space and the threat to International Humanitarian Law. *Journal of Air Law and Commerce Journal of Air Law and Commerce (JALC)*, 78(4), 739-765.
- Öncel, R. (2019). *INF Anlaşması'nın askıya alınması nedenler ve muhtemel sonuçları*. Ankara: Seta Yayınları.

- Polkowska, M. (2021). Space security diplomacy in international organizations: Some legal aspects. *Humanities and Social Sciences*, 28(1), 89-105.
- Radi, Y. (2023). Clearing up the space junk: On the flaws and potential of international space law to tackle the space debris problem. *ESIL Reflections*, 12(2).
- Rana, K. S. (2011). *21st-century diplomacy: A practitioner's guide (Key studies in Diplomacy)*. Londra: Continuum.
- Rendleman, J. D. (2013). Brave new world of hosted payloads. *Journal of Space Law*, 39(1), 129-180.
- Sevim, O. U. (2022). Uzay kaynaklarının kullanımına ilişkin BM perspektifi. *Adalet Dergisi*, 69, 351-371.
- Silverstein, B., Porras, D., & Borrie, J. (2020). Alternative approaches and indicators for the prevention of an arms race in outer space. *The United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR)*.
- Smart, I. (1970). The strategic arms limitation talks. *The World Today*, 26(7), 296-305.
- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası politika ve dış politika analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sultan, M. (2001). Fissile material cut-off treaty: A futuristic appraisal. *Strategic Studies*, 21(1), 65-103.
- Süvari, K. (2017). Türkiye'nin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi (NSYÖ) antlaşmasına katılımı: Nedenleri ve etkileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 167-194.
- Süvari, K., & Çiğdem Nas, Ç. (2022). The formation of The Nuclear Non-proliferation Treaty: An analysis based on International Regime Theories. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 17(57), 447-467.
- Tacar, P. Y. (1970). Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi sorunu. Ankara: T.C. Başbakanlık Atom Enerjisi Komisyonu.
- Taylor, K. (2019). Fictions of the final frontier: Why the United States SPACE Act Of 2015 is illegal. *Emory International Law Review*, 33(4), 653-678.
- Tellal, E. (2007). Kronik: 20. yüzyılın dengelerine neler oluyor?, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(4), 227-230.
- Tennen, L. I. (2010). Towards a new regime for exploitation of outer space mineral resources. *Nebraska Law Review*, 88(4), 794-831.
- Tennen, L. I. (2016). The promise and perils of an International Law of Property Enterprise Rights and the legal regime for exploitation of outer space resources. *University of the Pacific Law Review*, 47(2), 281-299.
- UN Office for Disarmament Affairs. (2013). *Transparency and confidence-building measures in outer space activities*. New York.
- United Nations Office for Outer Space Affairs. (2010). *Space debris mitigation guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space*. Viyana.
- Üste, N., & Sönmez, A. S. (2012). Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD ve AB Dış Politikaları'nda ortaya çıkan temel farklılıklar (1991-2001). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 81-114.

- Vinocur, J. (1982). U.S. and Soviet begin to discuss strategic arms. The New York Times.
- Von der Dunk, F. R. (2015). Handbook of space law. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Waltz, K. N. (1979). Theory of international politics. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Watson, A. (1982). Diplomacy, The dialogue between states. Londra: Eyre Methuen.
- Wessel, B. (2012). The rule of law in outer space: The effects of treaties and nonbinding agreements on International Space Law. Hastings International and Comperative Law Review, 35(2), 289-322.
- Willrich, M., & Rhineland, J. B. (1973). An overview of SALT I. The American Journal of International Law. 67(5), 28-35.
- Wolff, J. M. (2009). Uzayın askerileştirilmesini içine alan “Barışçıl Kullanım” kavramı, uzayın silahlandırılmasına da yol açar mı?, (Y. Poyraz, Çev.) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 13(3-4), 69-83. (Orijinal eser yayın tarihi: 2003).
- Zielinski, L. Y. (2022). Space arbitration and Harmful Interference disputes. Journal of Space Law, 46(2), 327-350.

Hakem değerlendirmesi/Peer review:

Dış bağımsız/Externally peer reviewed

Çıkar çatışması/Conflict of interest:

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir/The authors have no conflict of interest to declare

Finansal destek/Grant support:

Yazarlar bu makalede finansal destek almadığını beyan etmiştir/The authors declared that this article has received no financial support.